

Krešimir Krnic
Filozofski fakultet, Zagreb

Zdravka Matišić
Elementi hindske gramatike

(Ibis grafika, Zagreb 1996.)

Pisanje gramatike bilo kojeg jezika zahtjevan je posao. Ta se zahtjevnost, međutim, još i povećava ako je taj posao bez prethodnika u stručnoj tradiciji iz koje autor dolazi. A upravo je takav slučaj bio kada se dr. Zdravka Matišić poduhvatila teškog i nadasve nužnog posla — sastavljanja hindske gramatike na hrvatskom jeziku, namijenjene hrvatskom čitatelju, prvenstveno studentima indologije kojima je hindski jedan od glavnih predmeta tijekom studija, ali isto tako i onim stručnjacima koji se u svojem izučavanju jezika žele uputiti u strukturu i način funkcioniranja jezika koji su im teže dostupni.

Bogato nastavničko iskustvo autorice u tumačenju hindske gramatike naraštajima studenata, kao i njeno dugogodišnje bavljenje izučavanjem hindske književnosti i upoznavanje s njenim značajnim predstavnicima, urodilo je u ovoj gramatici jasnim, preglednim, preciznim, a opet sažetim prikazom gramatike hinskog jezika. Sažetost ipak nije postignuta nauštrb količine podataka, već je proizvod izuzetnog poznavanja teme i autoričina talenta za usustavljivanje i prikazivanje predmeta na taj način da je on istovremeno neupitno točan, jednostavan za razumijevanje i lak za pamćenje. Upravo je u toj jednostavnosti i pristupačnosti i jedna od glavnih vrijednosti ove knjige, kao što je to u svojoj popratnoj riječi primijetio i akademik Radoslav Katičić, svrstavši je uz bok Stenzlerovoj sanskrtskoj gramatici, koja se, iako opsegom malena, ubraja među temeljna djela u sustavnom prikazivanju sanskrtske gramatike. Svakomu će, tko se iz bilo kojeg razloga bavio ili se bavi sanskrtom, biti jasno što znači ako se prikaz gramatike nekog jezika, uspoređi sa značenjem Stenzlerove gramatike u izučavanju sanskrta. Kada bi u svjetskoj stručnoj literaturi postojala hindska gramatika slična Stenzlerovoj sanskrtskoj gramatici, vjerojatno bismo je na hrvatski jednostavno preveli. Ovako, ona je na hrvatskom napisana iz pera Zdravke Matišić.

Gramatika koju ovdje prikazujemo po svojoj je namjeni priručna, što se iz samog njenog naslova, *Elementi hindske gramatike*, može i zaključiti. Priručnost je njena sadržana u tome što ne ulazi u velika teorijska tumačenja pojedinih pojava u hinskom glasovnom sustavu, tvorbi oblika i sintaksi, već daje jasan i lako razumljiv prikaz svakog od ta tri gramatička područja, sve to u onoj mjeri koju lako može pratiti i početnik u jeziku, a s druge strane prikladno i za one koji se hinskim već bave te im je gramatika potrebna samo kao

referentni priručnik pri rješavanju sasvim konkretnih teškoća koje se u tekstu mogu pojaviti. Osobito je u tome pogledu vrijedan treći dio priručnika u kojemu se obrađuje sintaksa.

Značajni su dijelovi ovog priručnika svakako i uvodno poglavlje i dvije karte koje su priložene na kraju priručnika. U uvodnome se poglavlju čitatelj sažeto upoznaje s mjestom hindskog unutar skupine novoindoarijskih jezika, s povijesnim razvojem hindskog jezika, podjelom na dijalekte te rasponom uporabe, uz navođenje i nekoliko imena i djela važnih za razvoj hindskog kao priznatog jezika lijepe književnosti. Na kraju priručnika čitatelj općeniti uvid u hindski jezik, koji dobiva iz uvodnog poglavlja, nadopunjuje pogledom na dvije karte — političku kartu Indije i kartu rasprostranjenosti hindskih dijalekata — dobivajući time uistinu jasan uvid u značaj hindskoga kao najrasprostranjenijeg novoindijskog jezika.

Priručnik *Elementi hindske gramatike* podijeljen je u tri osnovna poglavlja — *pismo i glasovi, oblici, elementi sintakse* — od kojih se svakomu posvećuje onoliko pozornosti koliko je autorica smatrala da je prikladno s obzirom na svrhu koja se želi postići. Tako je poglavlje o hindskoj fonetici i fonologiji (*pismo i glasovi*) vrlo sažeto i služi uistinu kao »servis« ostalomu dijelu gramatike pružajući čitatelju pregled grafema i opis izgovora glasova (koliko je to moguće bez audio zapisa), ali ne ulazeći u širu fonološku raspravu i potpuno isključujući bilo kakvu raspravu o glasovnim promjenama u hindskome. Takav pristup, iako djelomice manjkav sa stajališta teoretičara koji bi se htio uputiti u vrste glasovnih promjena u hindskome, opravdan je činjenicom da nam pri učenju hindskog poznavanje glasovnih promjena (sandhija) uistinu nije od presudne važnosti. Naime, riječi kod kojih bi nam glasovne promjene bile značajne za razumijevanje mahom su složenice preuzete iz sanskrta kao zasebne leksičke jedinice te kao takve i prevedene u rječnicima. Ili, da kažemo to drugim riječima, rijetko smo u hindskome prisiljeni rekonstruirati izvorni oblik promijenjenog glasa, kao što je to čest slučaj u sanskrtu, kako bismo znali što treba tražiti u rječniku. Budući da je takav slučaj ipak moguć, čini se da bi kratki naputak o tome dobro došao na kraju prvog dijela. Ukoliko bi se naveo određen broj promjenskih obrazaca, bez većeg teoretskog obrazloženja, pristup tome dijelu građe u priručniku ne bi bio narušen, a u određenim bi slučajevima čitateljima hindskog teksta to moglo itekako koristiti, ponajviše navodeći na ideju kako rješavati određeni problem u vokabularu (ne zaboravimo da većina potencijalnih čitača hindskih tekstova u Hrvatskoj poznaje barem elemente sanskrta).

Drugo poglavlje, *oblici*, obuhvaća sustavan pregled imenskog i glagolskog sustava, pregled brojeva, priloga i postpozicija. Deklinacija imenica, pridjeva i zamjenica zauzima razmjerno malo prostora u priručniku, što je i prirodno s obzirom na jednostavnost čitavog hindskog imenskoga sustava i na to da se ne opisuje tvorba imenica, pridjeva i zamjenica, već se daje samo pregled njihovih deklinacijskih oblika. Brojevi, koji su u hindskom nesklonjiva vrsta riječi, prikazani su detaljno sa svim svojim izvedenim oblicima (glavni, redni, neodređeni, brojevi za brojnu ukupnost, razlomljeni, umnožni brojni pridjevi i prilozi, aproksimativni brojevi). Posebna je pažnja posvećena i postpozicijama, posebnoj

vrsti riječi koja u hindskome služi izražavanju određenih rečeničnih odnosa, i koje su ključni element deklinacije i bez shvaćanja kojih je nemoguće shvatiti hindsku rečenicu. Prilozi su u ovome poglavlju obrađeni sažeto, ali dostatno, uz napomenu da bi tablični njihov prikaz, posebice zamjeničkih pridjeva opisanih u poglavlju o zamjenicama, uvelike olakšao njihovo pamćenje. Glavninu je ovog poglavlja ipak zauzeo pregled oblicima vrlo bogatog hindskoga glagolskog sustava. Redom se ovdje nabrajaju prvo infinitni glagolski oblici (participi, infinitiv, apsolutiv), a potom finitni glagolski oblici (splet vremena, načina i stanja), te izvedeni (kauzativi, denominativi) i složeni glagoli. Posebice je značajno posljednje poglavlje o složenim glagolima, u kojemu je uz opis tvorbe i mogućih značenja pojedine vrste složenog glagola navedeno i podosta primjera, koji su prijeko potrebna pomoć u svladavanju značenja složenih glagola. Naime, dok je sama tvorba složenih glagola, kao uostalom i svih glagolskih oblika u hindskome, doista jednostavna, njihova je uporaba i značenje vjerojatno jedno od najtežih pitanja hindske gramatike kada govorimo o učenju hindskog kao drugog jezika. Možda bi ova gramatika bila još potpunija da im je i u dijelu o sintaksi posvećena posebna pozornost.

Veznici, uzvici i čestice ne obrađuju se u ovome poglavlju kao posebne vrste riječi, već se spominju u poglavlju o sintaksi na mjestima gdje se ilustrira uporaba određenog oblika.

Posljednje, i za istinsko upoznavanje hindskog jezika ključno, jest treće poglavlje, *elementi sintakse*. Stoga mu je u gramatici posvećeno gotovo jednako toliko prostora koliko i pregledu oblika, a da mu je posvećeno i više, bilo bi to sasvim u skladu s teškoćama na koje se nailazi pri čitanju hindskih tekstova. Jer, dok je prepoznavanje oblika najčešće vrlo jednostavno, shvaćanje mogućih nijansi značenja koje određeni oblik (ili npr. složeni glagol) u sebi može nositi mnogo je teže i zahtijeva iskustvo u čitanju hindskog teksta. Studenti koji tek ulaze u hindski, to iskustvo nemaju, i bez ovog sintaktičkog dijela u *Elementima hindske gramatike*, sve bi opisano u prethodna dva poglavlja ostalo na određen način visjeti u zraku. Opis uporabe pojedinih gramatičkih oblika s mnogobrojnim primjerima i njihovim hrvatskim prijevodom, omogućava i početniku da se u dovoljnoj mjeri snade u ponekad zapletenim hindskim konstrukcijama i da se vrlo brzo i sam osjeti sposobnim upustiti se u čitanje jednostavnijih tekstova. U ovom se poglavlju tako detaljno opisuje i ilustrira uporaba padežnih postpozicija, pridjeva, zamjenica kao i finitnih i infinitnih glagolskih oblika kojih je tvorba opisana u prethodnom poglavlju. Uz to nalazimo ovdje i opis konstrukcije hindske rečenice — jednostavne, nezavisno složene i zavisno složene. Važno je napomenuti da su svi primjeri koji se u priručniku navode uzeti iz stvarnih književnih djela, a nisu izmišljeni kao ilustracija gramatičkih pravila ili oblika, što je samo dokaz autentičnosti teoretskih opisa pojedinih pojava ili uporaba.

Po svojoj koncepciji i naravi priručnik *Elementi hindske gramatike* knjiga je koja je namijenjena prvenstveno studentima indologije, i to onima koji počinju učiti hindi. Njena je sažetost njena kvaliteta i njena praktičnost. Usporedimo li je s priručnicima kojima su se do sada kod nas studenti mahom koristili (Vincenc Pořízka: *Hindština /Hindi Language Course*, R. S. McGregor: *An Outline*

of *Hindi Grammar*, T. E. Katenina: *Jazik hindi*, M. Hälsig: *Grammatischer Leitfaden des Hindi* itd.), vidjet ćemo da ona pruža u nekim elementima manje podataka od većine njih (fonetika i fonologija, tvorba riječi), ali isto tako da ih s druge strane nadmašuje u primjerenosti početnom stupnju učenja hinskog i mogućnošću lakog pamćenja građe (osobito u poglavlju o oblicima). Nadalje, valja istaknuti da u svome sintaktičkom dijelu priručnik daleko nadmašuje potrebe »uvoda« u hinski jezik i da je taj dio priručnika izuzetno vrijedan i poticajan i za one koji su već na višim stupnjevima učenja. Za studenta koji se želi približiti hinskome prvenstveno s namjerom da čita tekstove, teško je zamisliti praktičniji i jednostavniji prikaz građe, strukturiran tako da se lako pamti i lako pronalazi. Naposljetku, ne smijemo zaboraviti da je ovo priručnik kojim je nakon gotovo četiri desetljeća, koliko neprekidno u Zagrebu postoji studij indologije na kojemu je hinski jedan od glavnih predmeta, studentima prvi put omogućeno da u hinski ulaze i otkrivaju ga pomoću jezika koji ipak najbolje poznaju — hrvatskog.

Za one, pak, koji se žele dublje uputiti u neka bitna teorijskolingvistička pitanja vezana uz hinski jezik, ova će gramatika pružiti dobar pregled područja koja se otkrivaju za detaljniju analizu, a svojim sintaktičkim dijelom i sama poslužiti kao referentni priručnik. Možda će baš ona biti poticaj da netko od bivših, današnjih ili budućih studenata indologije detaljnije prouči neko od zasebnih područja hinske gramatike. Taj će zadatak biti još lakše ostvariv kada se u djelo provede i nakana autorice i suradnika da se priredi i multimedijalno izdanje priručnika.